

Cinc eixos bàsics per l'abordatge de l'absentisme escolar

Dra. Maribel Garcia Gràcia

GRET – Departament de Sociologia
Universitat Autònoma de Barcelona

Document de treball
Maig de 2020

Què funciona en educació?

Evidències per a la millora educativa

Introducció

L'absentisme escolar és una vulneració extrema del dret a l'educació d'infants i joves. La nova situació generada per la Covid-19 ha provocat que en aquests dies es parli i s'escrigui molt sobre la importància de la vinculació física i emocional amb l'escola i els riscos que comporta la desvinculació per l'agreuament de la bretxa educativa i social. Tot i que l'absentisme escolar és un vell problema, que persisteix en la major part dels sistemes educatius, la seva rellevància emergeix en el nou context social amb més força que mai per les seves conseqüències sobre la desigualtat d'oportunitats educatives, sobre la reproducció del cercle de la pobresa i les menors oportunitats laborals associades. Paga la pena assenyalar que l'absentisme escolar, concebut com l'absència de l'alumnat matriculat a l'escola, per raons no justificables, correlaciona, segons estudis internacionals, amb el baix rendiment escolar, la repetició de curs, la desvinculació i l'abandonament educatiu. Per això l'erradicació de l'absentisme i de l'abandonament educatiu són un dels reptes fonamentals del nostre sistema educatiu si es pretén avançar cap a una educació inclusiva que garanteixi la permanència i continuïtat amb èxit de tot l'alumnat.

En aquest nou marc i contextualitzant la recerca d'evidències derivades de l'informe [Són efectius els programes de lluita contra l'absentisme escolar?](#), elaborat per Sheila González Motos, i promogut des del projecte [Què funciona en educació?](#), d'Ivàlua i la Fundació Bofill, ens atrevim a plantejar cinc gran eixos d'actuació, amb la voluntat de contribuir a la reflexió sobre l'abordatge de l'absentisme i l'abandonament, en clau de política educativa i social, des de la corresponsabilitat de tots i cadascun dels agents implicats.

Eix 1

Impulsar plans estratègics d'acompanyament a l'escolaritat i prevenció de l'absentisme en base a l'establiment d'acords institucionals de corresponsabilitat per avançar en la intersectorialitat de les polítiques en el territori

- 1 Fer de la lluita contra l'absentisme i l'abandonament educatiu un eix prioritari de país, **en el marc d'un pla estratègic**, impulsat pel Departament d'Educació, per a la millora de l'**èxit educatiu i l'equitat**, amb **dotacions específiques de recursos econòmics i de recursos humans** i una necessària **intersectorialitat** de les polítiques educatives i les polítiques socials desplegades en els territoris.
- 2 Establir **acords de col·laboració i corresponsabilitat** de l'administració educativa del Govern de la Generalitat de Catalunya (Inspecció i Serveis Educatius Generals) i l'administració local (educació, serveis socials, joventut, promoció econòmica, salut...), amb la participació de les entitats socioculturals de l'entorn, per a la millora de l'èxit i l'acompanyament (de l'escolaritat, les transicions i del temps no escolar).
- 3 Col·laboració interinstitucional per a la **detecció** de situacions d'absentisme, no escolarització i desescolarització (abandonament) de l'alumnat en el municipi i arbitrar **mecanismes de control del procés de matriculació i de seguiment dels alumnes escolaritzats dins i fora del municipi** mitjançant la comparació de les llistes de matriculació i les dades del Padró Municipal, tal i com estableixen el Decret 252/2004 i següents decrets relatius al procés d'Admissió de l'Alumnat. Impulsar les taules de planificació i les comissions d'escolarització, i implicar les Oficines Municipals d'Escolarització (OME).
- 4 Implementar **polítiques educatives singulars d'acompanyament a l'escolaritat**, més enllà de les polítiques universals, en el marc de l'autonomia de centres. Això hauria de permetre el desplegament a nivell micro (centres educatius i territori) d'una **política compensatòria**, que hauria de ser flexible, adaptada a les necessitats específiques de l'alumnat i les famílies, a l'especificitat del territori i dels centres educatius d'alta complexitat. Aquestes polítiques requereixen **definir zones d'acció prioritària** com a unitat bàsica de gestió i el **desplegament de recursos addicionals** que permetin el desenvolupament de projectes educatius singulars, sostinguts per l'administració educativa i sostenibles en el temps. Requereix també una política de formació, reclutament i d'estabilitat del professorat, reforçant l'acció tutorial i la orientació.
- 5 Definir un model d'acompanyament a les **transicions post-obligatòries i l'orientació** a nivell local, **reforçant la funció dels tutors i la funció de l'orientació**, amb un major reconeixement i formació, que permeti desenvolupar projectes de tutoria i acompanyament individualitzat. Aquesta política d'acompanyament a les transicions post-obligatòries,

orientada a la prevenció de l'abandonament, requereix una dotació de recursos específics per l'alumnat amb Necessitats Específiques de Suport Educatiu, derivades de situacions socioeconòmiques especialment desfavorides (beques salari), que els hi permeti la prossecució d'estudis.

Eix 2

Enfortir el paper dels centres educatius en la lluita contra l'absentisme i l'abandonament educatiu, mitjançant programes que fomentin l'adhesió i la millora de l'èxit

- 1 **La millora del clima escolar** per la prevenció de l'absentisme i la desafecció escolar. Aquest repte es desenvolupa en cinc dimensions bàsiques que la recerca internacional considera definitòries:
  - Garantir la seguretat de l'alumnat (lluita contra el *bullying* i l'homofòbia, normes, estructures i relacions de suport i acompanyament).
  - Assegurar la qualitat de les relacions professorat-alumnat.
  - Consolidar nous models d'ensenyament-aprenentatge que donin sentit als processos educatius (aprenentatge significatiu i individualitzat).
  - Millorar l'entorn institucional (lluita contra la segregació escolar i integració amb polítiques socials).
  - Potenciar els processos de millora de les organitzacions escolars (organitzacions que aprenen i cultures docents col·laboratives).
- 2 **Integrar mesures de caràcter general i preventiu** (millora del clima escolar), **específiques o addicionals** (Suport Escolar Personalitzat, Programa Intensiu de Millora, Programes de Diversificació Curricular) i **intensives** (p. ex., Pla Individualitzat, Unitats d'Escolarització Compartida) segons les causes de l'absentisme i els seus efectes sobre el rendiment escolar i la prossecució d'estudis en les transicions post-obligatòries. Potenciar la incorporació de les actuacions preventives i de reducció de l'absentisme a la carta de compromís educatiu, al Projecte Educatiu de Centre, al Pla de convivència, al Pla Acció Tutorial, al Pla d'Orientació, i a la Programació General d'Activitats.
- 3 Dissenyar plans integrals de prevenció i reducció de l'absentisme amb actuacions i **mesures flexibles de reincorporació i acollida de l'alumnat absentista per facilitar el retorn**. Elaborar i compartir materials pedagògics de suport entre els centres. Revisar i adaptar els objectius i metodologies d'ensenyament-aprenentatge i acompanyament socioemocional).

- 4 Treballar l'**adhesió i implicació de les famílies**, establint contractes pedagògics amb l'alumnat i les famílies i desenvolupant projectes d'acompanyament i suport educatiu a les famílies.
- 5 Fomentar la **cultura de col·laboració entre el professorat i els professionals de la intervenció socioeducativa** que intervenen en els plans estratègics per a la prevenció i reducció de l'absentisme i l'abandonament prematur. És des dels centres educatius des d'on es poden detectar i articular altres actuacions socioeducatives complementàries, en el marc d'un model d'escola i d'educació inclusiva, acollidora i oberta.

Eix 3

Avançar des dels protocols d'absentisme cap a la definició de plans integrals d'acompanyament a l'escolaritat per a la prevenció i reducció de l'absentisme i de l'abandonament escolar prematur i la millora de l'èxit educatiu, en els territoris

Els protocols (circuitos) són una condició necessària però no suficient, per això convindria avançar en:

- 1 **Potenciar l'acompanyament educatiu des d'una perspectiva biogràfica**, longitudinal i de cicle de vida que condueixi a la construcció d'itineraris educatius flexibles i individualitzats, amb sentit, des de la subjectivitat d'infants i joves. Aquest programa d'**acompanyament a les transicions** educatives (infantil-primària, primària-secundària i a les transicions post-obligatòries) estaria orientat a la prevenció de la desvinculació escolar o la reconducció de situacions regulars d'absentisme i abandonament i esdevé particularment necessari entre els col·lectius més vulnerables.
- 2 **Dissenyar programes i actuacions singulars** (polítiques singulars) segons etapes educatives i en funció de l'heterogeneïtat d'escoles i territoris i les causes d'absentisme, posant l'èmfasi en els factors precipitadors (individuals i/o familiars, escolars, comunitaris) i en el paper de les escoles i instituts. **Definir funcions** dels diferents professionals que intervenen.
- 3 **Vertebrar els recursos socioeducatius** (mapa de recursos, programes i serveis educatius existents en el territori) i altres recursos o serveis (serveis socials, salut, joventut, promoció econòmica), particularment rellevants davant de situacions d'absentisme crònic i abandonament educatiu prematur.
- 4 **Acordar objectius per definir un pla d'actuació**: Treballar des de l'etapa d'educació infantil (3-6 anys) i l'etapa obligatòria (6-16 anys), i potenciar l'acompanyament d'alumnat que segueix estudis post-obligatoris amb

accions formatives que permetin no perdre la “Primera Oportunitat”, combinades amb altres accions de “Segona Oportunitat” (Escoles de Segona Oportunitat, Escoles d'Adults, programes de formació i inserció laboral).

Eix 4

Avançar en la recollida sistemàtica de dades i compartir informacions i diagnòstics

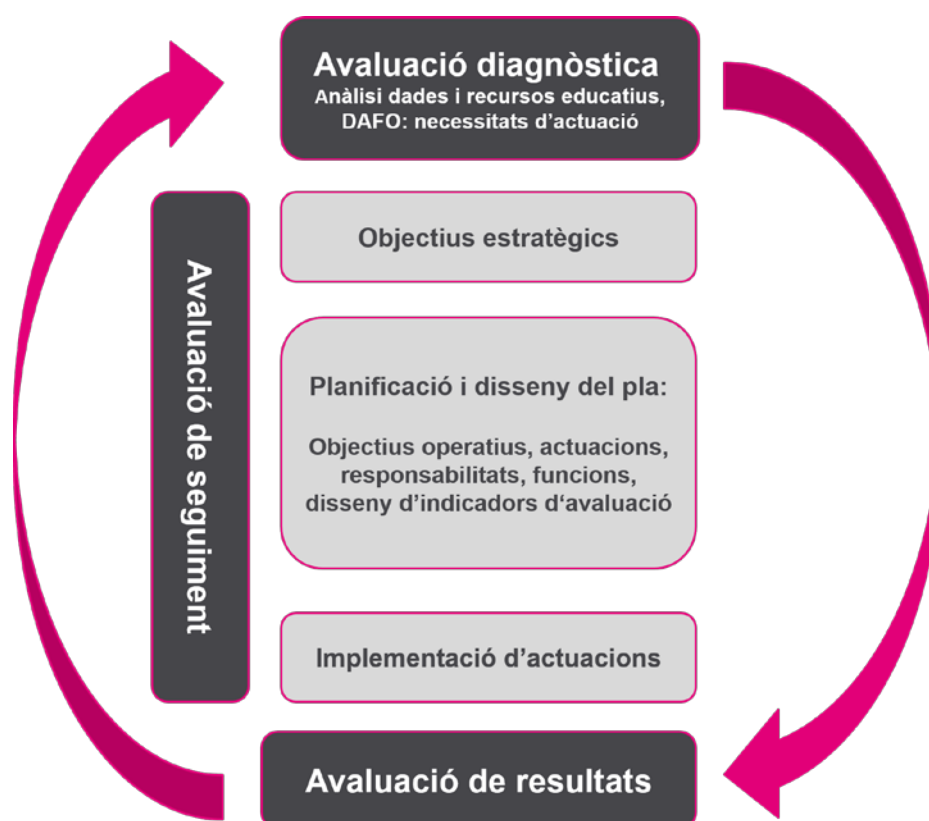
- 1 Compartir definicions:** “L'absentisme escolar fa referència a l'absència reiterada i no justificada (o no justificable) de l'infant o jove en edat d'escolaritat obligatòria o de segona etapa d'educació infantil al centre on està matriculat”. Convé distingir entre l'alumnat matriculat i l'alumnat no matriculat (no escolaritzat i desescolaritzat o abandonament), així com altres situacions d'absentisme intermitent o d'alumnat no localitzable. Es requereix compartir dades per a la intervenció socioeducativa entre les administracions educatives.
- 2 Definir indicadors consensuats** i els procediments de recollida sistemàtica de dades. Aplicar els mateixos criteris a l'hora de registrar les absències de l'alumnat, amb rigor.
- 3 Unificar els procediments d'intervenció, control i seguiment** i consensuar actuacions des d'una lògica de corresponsabilitat i lideratge distribuït dels agents que intervenen en el pla integral.
- 4 Interpel·lar a la inspecció i els serveis educatius** quant a la necessitat de compartir dades amb l'administració local. Això pressuposa compartir mirades (detecció, indicadors de risc i diagnòstics) perquè el fenomen és polièdric i complex.
- 5 Formar i promoure la implicació del professorat i els tècnics d'integració social** en el compliment rigorós del protocols i l'agilitat en la tramesa de la informació entre tots ells. Aquestes formacions haurien d'anar orientades cap a la transformació de les cultures professionals cap a una cultura de la corresponsabilitat i la col·laboració.

Eix 5

Avançar en una cultura de l'avaluació col·legiada i integrada

- 1 Fomentar la cultura d'**anàlisi de les dades relacionades amb l'absentisme**, essencial per poder compartir diagnòstics i dissenyar estratègies col·legiades (avaluació diagnòstica).
- 2 Integrar la recollida de dades per a l'**avaluació dels programes i plans d'actuació** que el conformen (avaluació d'implementació, de resultats i d'impacte).
- 3 Generar **espais de debat** per l'anàlisi de les dades i dels resultats de l'avaluació dels plans i les actuacions desenvolupades, per fomentar una cultura de l'**avaluació participativa i l'orientació** (o reorientació, si s'escau) **de les polítiques** d'absentisme i abandonament educatiu.

Esquema de desenvolupament d'un pla integral de millora de l'escolaritat i de tractament de l'absentisme escolar

Creiem que el coneixement s'ha de compartir. Per això fem servir una llicència Creative Commons Reconeixement 4.0 Internacional (by). Us animem a copiar, redistribuir, remesclar o transformar i crear a partir del material per a qualsevol finalitat els continguts propis d'aquesta publicació, fins i tot amb una finalitat comercial, i només us demanem que en reconegueu l'autoria de la creació original.

Redacció de continguts: Maribel Garcia Gràcia